

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کتاب معلّم

(راهنمای تدریس)

فارسی

ششم دبستان

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

برنامه‌ریزی محتوا و نظارت بر تألیف : دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری

نام کتاب : کتاب معلّم فارسی ششم دبستان - ۷۴/۲

مؤلفان : دکتر فریدون اکبری شلدره، دکتر حسین قاسم‌پورمقدم، نازیلا بهروان، مرجان سجودی، راحله محمدی و مهتاب میرایی آشتیانی

ناظر ن محتوا یی : حمیدرضا شرف‌بیانی، زهرا سادات یاسینی

آماده‌سازی و نظارت بر چاپ و توزیع : اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی

مدیر مور فنی و چاپ : سیداحمد حسینی

صفحه‌آر : شهرزاد قنبری

حروفچین : کبری اجابتی، فاطمه باقری‌مهر

مصصح : رعنا فرج‌زاده‌دروئی، زهرا رشیدی‌مقدم

مورآماده‌سازی خبر : فریاسیر

مور فنی ر یانه ی : حمید ثابت‌کلاچاهی، بهمان حبیب‌پور

ناشر : اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی

تهران : خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)

تلفن : ۸۸۸۳۱۱۶۱-۹، دورنگار : ۸۸۳۰۹۲۶۶، کدپستی : ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹

وب سایت : www.chap.sch.ir

چاپخانه : شرکت افست «سهامی عام» (www.Offset.ir)

سال انتشار و نوبت چاپ : چاپ اوّل ۱۳۹۱

حق چاپ محفوظ است.

شابک ۹۷۸-۹۶۴-۰۵-۲۰۶۸-۰ ISBN 978-964-05-2068-0

فهرست مطالب

پیشگفتار

	مقدمه، سخنی با همکاران ارجمند
۱	بودجه بندی پیشنهادی آموزشی فارسی ششم
۲	جدول مواد و کار افزارهای آموزشی (پایه ششم)
۱۰	شیوه نامه ارزشیابی درس فارسی پایه ششم

بخش اول : کلیات

۱۵	اصول برنامه درسی زبان و ادبیات فارسی دوره ابتدایی
۱۵	فلسفه وجودی، ماهیت و ساختار ماده درسی
۱۵	مبانی برنامه درسی زبان و ادبیات فارسی
۱۵	اصول حاکم بر برنامه درسی فارسی در دوره ابتدایی
۱۶	تبیین رویکرد برنامه درسی فارسی ابتدایی
۱۶	ضرورت ها
۱۶	رویکردهای حاکم بر برنامه درسی
۱۸	ویژگی های مخاطبان برنامه درسی فارسی ششم
۱۹	اهداف کلی برنامه درسی زبان و ادبیات فارسی دوره ابتدایی
۱۹	اهداف برنامه درسی ملی
۱۹	اهداف کلی برنامه درسی فارسی دوره ابتدایی
۲۰	اهداف کلی کتاب فارسی ششم
۲۰	(۱) مهارت گوش دادن
۲۰	(۲) مهارت سخن گفتن
۲۰	(۳) مهارت خواندن
۲۰	مهارت های زبان آموزی
۲۱	– اهمیت تفکر انتقادی در مهارت خواندن
۲۲	– هوش های چندگانه از منظر زبان آموزی
۲۸	(۴) مهارت نوشتن

۳۱	ساختار و محتوای فارسی ششم
۳۲	کتاب مهارت‌های خوانداری
۳۲	کتاب مهارت‌های نوشتاری
۳۴	شاخه‌ها ، الگوها و روش‌های یاددهی - یادگیری
۳۴	شاخه الگوهای اجتماعی
۳۵	شاخه الگوهای اطلاعات پردازشی
۳۶	شاخه الگوهای فردی
۳۶	شاخه الگوهای سیستم رفتاری
۳۷	ارزشیابی پیشرفت تحصیلی در پایه ششم
۳۷	ارزشیابی پیشرفت تحصیلی
۳۸	توصیه‌های اجرایی

بخش دوم: بررسی درس به درس

عنوان درس	شماره درس	فصل
ای یادتو بر دل و زبان‌ها (احمد جام)	ستایش	تحمیدیه
معرفت آفریدگار	درس اول	فصل اول آفرینش و زیبایی
پنجره‌های شناخت	درس دوم	
داستان من و شما	درس سوم	فصل دوم زبان و ادب
هفت خان	درس چهارم	
زنگ انشا	درس پنجم	فصل سوم دین و اخلاق
اخلاق پسندیده	درس ششم	
دوستی و مشاورت	درس هفتم	فصل چهارم آداب زندگی
درس آزاد	درس هشتم	
راز زندگی	درس نهم	
رنج‌هایی کشیده‌ام که میرس	درس دهم	فصل پنجم نام آوران
عطار و جلال‌الدین محمد	درس یازدهم	
ای وطن درس آزاد دریا قلی	درس دوازدهم درس سیزدهم درس چهاردهم	فصل ششم ایران من
میوه هنر	درس پانزدهم	فصل هفتم فرهنگ و هنر
کتاب خوانی	درس شانزدهم	
ستاره روشن	درس هفدهم	
خدایا جهان پادشاهی تو راست	نیایش	

به نام پروردگار پاک و مهربان

پیشگفتار

«اللهم اعطني كل سؤلي، واقض لي حوائجي ولا تمنعني الاجابه و قد ضمنتها لي»

بارخدايا هر چه از تو خواهم، عطايم كن و هر نياز كه دارم، برآورده ساز و اجابتي را كه خود ضمانت آن را کرده‌ای از من دریغ مفرما. (صحیفه سجاده، دعای بیست و پنجم)

سپاسدار یگانه آفریننده مهربانیم كه توفیق عطا فرمود تا در تحقق برنامه درسی زبان آموزی دوره ابتدایی؛ با شما معلمان فرهیخته و دلبستگان آموزش عمومی در سراسر ایران عزیز، همراه باشیم.

ز نیکو سخن به، چه اندر جهان؟ به نزد سخن سنج فرخ مهان

تحول در آموزش و پرورش به عنوان اساسی‌ترین نهاد آموزشی - تربیتی کشور، با تعامل اثربخش و جامع‌نگر، همسو با دیگر ارکان فرهنگی - تربیتی، به صورت بنیادین آغاز گردیده است. تعیین ساختار آموزشی کارآمد؛ منطبق بر همه اهداف ساخت‌های نظام تعلیم و تربیت، به منظور قوام بخشی فرهنگ تعالی بخش عمومی، با تأکید بر شایستگی‌ها، به صورت نظام مند، همگانی و عادلانه؛ استقرار طرح ۳-۳-۶ را در نظام آموزشی کشور رقم زد. شورای عالی آموزش و پرورش در هشتصد و پنجاه و یکمین جلسه خود مصوبه استقرار این نظام جدید را به تصویب رساند. همگام با این تحول، زبان فارسی كه همیشه به عنوان میراثی ارجمند، حافظ وحدت و رمز هویت ملی بوده است؛ امروز نیز نقش خود را به عنوان تکیه‌گاه رشد و اعتلای فرهنگ و ارزش‌ها بیش از پیش داراست و البته برنامه درسی زبان آموزی فارسی بزرگ‌ترین ركن این تداوم و غناست.

از سال تحصیلی گذشته کتاب‌های درسی و از آن جمله کتاب فارسی نیز همسو با برنامه درسی ملی؛ در راستای دستیابی دانش‌آموزان به مراتبی از حیات طیبه با رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی، متناسب با موقعیت‌ها و نیازهای جدید، از پایه اول تغییراتی یافت و این روند طی سال‌های آینده برای دیگر پایه‌های دوره ابتدایی ادامه خواهد یافت.

کتاب فارسی پایه ششم، ارمغان این طرح جدید، برای تکمیل، تعمیق و تثبیت مهارت‌های زبان آموزی در دوره ابتدایی و همسو با برنامه درسی ملی است كه با عنایت خدای مهربان و همکاری جمعی از معلمان و علاقه‌مندان زبان و ادبیات و فرهنگ فارسی تنظیم شده است. امیدواریم این رهنورد فرهنگی - آموزشی با هدایت شما اندیشمندان؛ به فتح قله نیک فرجامی؛ بینجامد.

هنرمند با دانش و دادگر

بماند تا جابودان این‌گر

مقدمه

سخنی با همکاران ارجمند

زبان فارسی، برای ما جایگاه و اهمیت بسیار ارجمندی دارد. چون از سویی هویت فرهنگی ما را سامان می‌دهد و از دیگر سویی، درگاه رفتن به دنیای آموزش و یادگیری دیگر علوم و فضایل است.

درس فارسی، پیام آور شکوه و جلال فکر و فرهنگ ایران اسلامی در طول روزگاران است. جوهره آثار حکیمان و فرزندان پهنه علم و ادب فارسی، همواره از دو آبشخور گوارا و روح پرور، مایه ور است: سرچشمه زلال معارف باورشناختی دین اسلام، بن مایه های فرهنگی.

بزرگان و ستارگان رخشان آسمان فرهنگ و ادب، همچون فردوسی، سعدی، مولوی، حافظ و ملاصدرا...، حکیمان الهی و انسان های فرهنگمند و دین باوری بوده اند که رگ رگ وجودشان از آن دو آبشخور، بارور و سیراب شده است و به همین سبب است که آثار این ادیبان و عالمان، روایتگر معارف قرآنی و ظرایف حکمی زبان فارسی است. زبان فارسی، روح ملت و جانمایه وحدت آفرین ایرانیان، در سراسر عالم است.

کتاب مهارت های خوانداری فارسی پایه ششم، مبتنی بر «برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران»، رویکرد شکوفایی فطرت الهی و با توجه به عناصر پنجگانه (علم، ایمان، اخلاق، عمل، تفکر) و جلوه های آن در چهار پهنه (خود، خلق، خلقت و خالق) و نیز برپایه چهارچوب «برنامه درسی فارسی دوره ابتدایی»، سازماندهی و تألیف شده است.

برای آنکه آموزش محتوای این کتاب، به فراخور شأن و جایگاه درس فارسی و همسو با اصول و اهداف برنامه و انتظارات مؤلفان، انجام گیرد؛ توجه به نکات زیر، ضروری است:

- ۱- رویکرد عام تدوین و سازماندهی محتوا و تألیف کتاب، شکوفایی فطرت با تکیه بر نگرش فرهنگی- تربیتی است.
- ۲- رویکرد خاص آموزشی بر مهارت آموزی یا آموزش مهارت های زبانی و فرا زبانی، استوار است، به همین روی، همزمان به مهارت های خوانداری و نوشتاری و نیز مهارت های فرا زبانی (تفکر، نقد و تحلیل) پرداخته ایم.
- ۳- برپایه برنامه درسی فارسی، جهت گیری زبان آموزی از اول دبستان تا پایه ششم، حرکتی از زبان به سوی ادبیات است. به همین دلیل است که در فارسی اول دبستان، همه چیز در خدمت آموزش و یادگیری نشانه های زبانی است، هرچه از پلکان زبان آموزی بالاتر می آیم به بار فرهنگی- ادبی آن افزوده می شود. یعنی در پایه اول، زبان خود موضوع و هدف آموزش بوده است ولی در پایه های بالاتر مثل ششم، زبان، گذرگاهی است برای رفتن به دنیای معانی و مفاهیم علوم گوناگون. همین مسئله سبب شده است کتاب فارسی ششم، پرمایه تر و ژرف تر به چشم آید. پس انتظار داریم نگرش روش آموزشی نیز از سطح به ژرفا گرایش یابد.
- ۴- کتاب فارسی مهارت های خوانداری به قلمرو شفاهی زبان و به بیان دیگر به قلمرو دریافتی یا ادراکی زبان مربوط می شود؛ بنابراین، لازم است در فرایند یاددهی- یادگیری، عناصر و ریزمهارت های خوانداری (دیدن و گوش دادن انتقادی، بهره گیری از دیگر حواس ظاهری در پرورش ذهن و زبان، رعایت آهنگ، لحن کلام، تکیه، مکث و درنگ در خوانش متن و تقویت خواندن انتقادی) آموزش داده شوند تا زبان آموز را پس از درک و دریافت درست، به تفکر در لایه های زیرین متن درس و نقد و تحلیل وادارد.

۵- در تدوین کتاب مهارت‌های خوانداری، به موضوع تقویت فرهنگ مطالعه و کتاب خوانی، پژوهش، اندیشه‌ورزی و پرورش تفکر، نقد و تحلیل، توجه کافی شده است.

۶- کتاب مهارت‌های نوشتاری به قلمرو نوشتار و نمادهای خطی زبان و به دیگر سخن، به پهنه مهارت‌های تولیدی زبان مربوط می‌شود؛ یعنی در کتاب مهارت‌های خوانداری فارسی، زبان آموز، اطلاعات و معارف را از طریق متن درس‌ها و آموزه‌ها، دریافت می‌کند و این کار، سبب پرورش ذهن و زبان، گسترش دامنه واژگان و تقویت تفکر و تحلیل دانش‌آموز می‌شود که در گفتار و بیان دیدگاه‌ها و حضور فعال در کارهای گروهی و نقد و تحلیل شفاهی، قابل مشاهده و ارزشیابی است؛ اما در کتاب مهارت‌های نوشتاری فارسی، آموخته‌ها در قالب نوشته، نمایان می‌شوند.

۷) کتاب مهارت‌های نوشتاری، در اصل به چهار قسمت، بخش می‌شود:

الف) فعالیت‌های درس، نخستین تمرین‌های نوشتاری هستند و با هدف سنجش و ارزشیابی از آموخته‌های کتاب خوانداری و بر پایه متن درس، طراحی شده‌اند.

ب) املا، در این قسمت، پرسش‌هایی با تکیه بر متن درس فارسی آمده که ماهیت املائی دارند، بنابراین ضروری است به بهانه پاسخ به پرسش‌ها، آموزه‌های املائی نخست آموزش داده شوند.

پ) نگارش، در این قسمت، نوشتن اولیه و ساده، آموزش داده می‌شود و سیر از کلمه تا کلام را دنبال می‌کند یعنی نخست انتخاب و کاربرد کلمه، سپس گسترش واژه و ترکیب‌سازی، در پی آن، عبارت نویسی، پس از آن، جمله نویسی و سرانجام بندنویسی مورد توجه قرار می‌گیرد. البته همه این کارها به طور پنهان و غیرمستقیم و در قالب پرسش‌های نگارشی سازماندهی شده است ولی در آموزش، لازم است همکاران محترم به فراخور شکل گیری مهارت‌های نگارشی توجه داشته باشند.

ت) کارگاه نویسندگی، در حقیقت، اصلی‌ترین بخش کتاب مهارت‌های نوشتاری، همین قسمت است. به بیان دیگر، سه قسمت نخست، مراحل تکرار، تمرین، دست‌ورزی، نرمش ذهن و زبان و قلم است برای دستیابی به مهارت نوشتن و روی آوردن به یک کارخلاقانه و آفرینشی.

کارگاه نویسندگی خود به چهار پاره، بخش می‌شود:

۱- آموزش، اولین چیزی که در کارگاه نویسندگی آمده، آموزش و یادگیری نکات مهمی است که دانستن آن‌ها برای نویسندگی لازم است. در این بخش برخی از هنجارهای درست نویسی و شگردهای پرورش ذهن، به کوتاهی بیان شده است.

۲- کاربست، یعنی به کارگیری نکاتی که در آموزش بخش نخست گفته شده، برای این کار معمولاً یک یا دو پرسش طرح شده است که دانش‌آموزان گرامی در تولید انشای خود باید از آن آموزه‌ها بهره بگیرند.

۳- ضرب المثل، در هر کارگاه نویسندگی، یک ضرب المثل، هماهنگ با محتوای فصل انتخاب شده است. ضرب المثل‌ها جمله‌های کوتاه و معمولاً تصویری و سرشار از معانی و مفاهیم و حکمت هستند و ذهن زبان‌آموز را بارور و سیراب می‌سازند، به همین سبب در این قسمت هر کسی فهم و دریافت خود را از ضرب المثل می‌نویسد. این کار باعث می‌شود هم ضرب المثل در ذهن، جایگیر شده و به حافظه سپرده شود و هم دست مایه‌ای در گفتار و نوشتار باشد.

۴- تحلیل، در این بخش، یک پرسش تحلیلی با رویکرد واگرا آمده که فقط در پایان فصل‌ها قرار گرفته است و هدف از این تمرین نوشتاری، یادآوری آموخته‌ها، پرورش حافظه و یادسپاری دراز مدت، تقویت توانایی درک و دریافت، رشد قدرت جمع‌بندی و تحلیل نهایی دانش‌آموزان است.

گروه زبان و ادب فارسی

